

HOTĂRÂREA CURȚII

7 mai 1991^{*}

Irene Vlassopoulou
împotriva
Ministerium für Justiz, Bundes- und
Europaangelegenheiten Baden-Württemberg

(cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare, formulată de Bundesgerichtshof)

„Libertatea de stabilire – Recunoașterea diplomelor – Avocați”

Cauza C-340/89

În cauza C-340/89,

având ca obiect o cerere adresată Curții, în temeiul articolului 177 din Tratatul CEE, de către Bundesgerichtshof, pentru pronunțarea, în litigiul pendinte în fața acestei instanțe între

Irene Vlassopoulou,

și

Ministerium für Justiz, Bundes - und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg,

a unei hotărâri preliminare privind interpretarea articolului 52 din Tratatul CEE,

CURTEA,

compusă din domnii O. Due, președinte, G. C. Rodríguez Iglesias și M. Díez de Velasco, președinți de cameră, Sir Gordon Slynn, domnii C. N. Kakouris, R. Joliet, F. Grévisse, M. Zuleeg și P. J. G. Kapteyn, judecători,

avocat general: domnul W. Van Gerven

grefier: doamna D. Louterman, administrator principal,

după examinarea observațiilor scrise prezentate:

– de doamna Vlassopoulou, avocat în Baroul din Atena,

– pentru Ministerium für Justiz, Bundes - und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg, de domnul Schmolz, în calitate de agent,

– pentru Guvernul Republicii Federale Germania, de domnii Ernst Röder, Regierungsdirektor în cadrul Ministerului Federal al Economiei, și Horste Teske, Ministerialrat în cadrul Ministerului Federal al Justiției, în calitate de agenți,

– pentru guvernul italian, de domnul Pier Giorgio Ferri, avvocato dello Stato, în calitate de agent,

---

^{*} Limba de procedură: germana.

– pentru Comisia Comunităților Europene, de domnii Friedrich-Wilhelm Albrecht și Étienne Lasnet, consilieri juridici, în calitate de agenți,

având în vedere raportul de ședință,

după ascultarea observațiilor orale ale doamnei Vlassopoulou, reprezentată de profesorul Wolfgang Oehler, ale Ministerium für Justiz, Bundes - und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg, reprezentat de domnii Schmolz și Storz, ale guvernului german, ale guvernului italian, reprezentat de Ivo M. Braguglia, avvocato dello Stato, în calitate de agent și ale Comisiei, reprezentată de domnul Étienne Lasnet, consilier juridic și de domnul Bernd Langeheine, membru al Serviciului juridic, în calitate de agenți, în ședința din 10 octombrie 1990,

după ascultarea concluziilor avocatului general prezentate în ședința din 28 noiembrie 1990,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Prin Ordonanța din 18 septembrie 1989, primită la Curte la 3 noiembrie 1989, Bundesgerichtshof a adresat, în temeiul articolului 177 din Tratatul CEE, o întrebare preliminară privind interpretarea articolului 52 din Tratatul CEE.

2 Această întrebare a fost ridicată în cadrul unui litigiu între doamna Vlassopoulou, avocat de cetățenie elenă înscris în Baroul din Atena și Ministerium für Justiz, Bundes - und Europaangelegenheiten Baden-Württemberg (Ministerul Justiției, Afacerilor Federale și Europene din Baden-Württemberg, denumit în continuare „ministerul”) care a refuzat să îi elibereze autorizația de exercitare a profesiei de Rechtsanwalt (avocat) la Amtsgericht Mannheim și la Landgerichten Mannheim und Heidelberg.

3 Pe lângă diplomele sale elene, doamna Vlassopoulou deține un doctorat în drept la Universitatea din Tübingen (Germania). Din iulie 1983, aceasta a lucrat într-un birou de avocatură german din Mannheim și, în noiembrie 1984, a fost autorizată să trateze probleme juridice externe cu privire la dreptul elen și dreptul comunitar, în conformitate cu Rechtsberatungsgesetz (lege referitoare la consilierea juridică, 1939, BGBI. III, p. 303). În ceea ce privește dreptul german, doamna Vlassopoulou îl practică sub responsabilitatea unuia dintre colegii de cabinet germani.

4 La 13 mai 1988, doamna Vlassopoulou și-a depus la minister cererea de admitere în barou. Decizia în litigiu a fost adoptată de minister, pe motiv că doamna Vlassopoulou nu îndeplinea condițiile de aptitudine pentru a exercita funcții judiciare, necesare pentru a accede la profesia de avocat. Aceste condiții sunt prescrise la articolul 4 din Bundesrechtsanwaltsordnung (Regulament federal cu privire la profesia de avocat, 1959, BGBI. I, p. 565, denumit în continuare „BRAO”). În esență, această aptitudine se presupune că se obține ca urmare a studiilor de drept la o universitate germană, a promovării primului examen de stat și a unui stagiu de pregătire, precum și a promovării celui de-al doilea examen de stat. Ministerul a precizat, de altfel, că articolul 52 din Tratatul CEE nu conferă dreptul celor interesați de a-și exercita profesia în Republica Federală Germania pe baza calificării profesionale obținute în Grecia.

5 Acțiunea formulată de doamna Vlassopoulou împotriva acestui refuz a fost respinsă de Ehrengerichtshof (Consiliul disciplinar al avocaților). Persoana interesată a introdus acțiune

împotriva acestei decizii de respingere în fața Bundesgerichtshof care, considerând că litigiul ridică o întrebare referitoare la interpretarea articolului 52 din tratat, a sesizat Curtea cu privire la următoarea întrebare preliminară:

„Contravine libertății de stabilire prevăzută la articolul 52 din Tratatul CEE ca un resortisant al Comunității, care are deja permisiunea de a exercita și exercită în țara sa de origine profesia de avocat (Rechtsanwalt) și care are permisiunea de a exercita funcția de consilier juridic (Rechtsbeistand) de cinci ani în țara de stabilire, unde, de asemenea, lucrează într-un cabinet de avocatură cu sediul în acea țară, să nu poată fi admis în barou în țara de stabilire decât aplicându-se dispozițiile legale ale acesteia?”

6 Pentru o prezentare mai detaliată a cadrului juridic și a faptelor din acțiunea principală, a derulării procedurii, precum și a observațiilor scrise prezentate Curții, se face trimitere la raportul de ședință. Aceste elemente din dosar sunt reluate în cele ce urmează numai în măsura în care sunt necesare pentru raționamentul Curții.

7 Este necesar să se amintească faptul că, în temeiul articolului 52 al doilea paragraf, din tratat, „libertatea de stabilire presupune accesul la activități independente și exercitarea acestora... în condițiile stabilite de legislația statului de stabilire pentru proprii resortisanți...”.

8 Conform guvernelor italian și german, rezultă din această dispoziție că, în absența atât a normelor comunitare care privesc coordonarea condițiilor de acces la activitățile independente de avocat și exercitarea acestora, cât și a directivelor cu privire la recunoașterea mutuală a diplomelor, un stat membru are dreptul de a condiționa înscrierea în barou de îndeplinirea unor condiții nediscriminatorii, stabilite de dreptul național.

9 În această privință, este necesar să se evidențieze, în primul rând, că, în absența armonizării condițiilor de acces la o profesie, statele membre sunt îndreptățite să definească cunoștințele și calificările necesare pentru exercitarea acestei profesii și să impună prezentarea unei diplome care să ateste posesia acestor cunoștințe și calificări (a se vedea Hotărârea din 15 octombrie 1987, Unectef, considerentul 10, 222/86, Rec. p. 4097).

10 Este cunoscut că nicio măsură nu a fost încă adoptată în temeiul articolului 57 alineatul (2) din tratat cu privire la armonizarea condițiilor de acces la activitățile de avocat.

11 În plus, la data introducerii cererii doamnei Vlassopoulou, la 13 mai 1988, nicio directivă în materie de recunoaștere mutuală a diplomelor, care să ofere acces la profesia de avocat nu fusese adoptată în temeiul articolului 57 alineatul (1) din tratat.

12 Directiva 89/48/CEE referitoare la un sistem general de recunoaștere a diplomelor de învățământ superior acordate pentru formarea profesională cu durata minimă de trei ani (JO 1989, L 19, p. 16), adoptată de Consiliu la 21 decembrie 1988, pe care statele membre sunt obligate să o pună în aplicare înainte de 4 ianuarie 1991, nu se aplică faptelor din prezenta cauză.

13 Este necesar, cu toate acestea, să se amintească, în al doilea rând, că, hotărând că libertatea de stabilire trebuie realizată la sfârșitul perioadei de tranziție, articolul 52 din tratat prescrie o obligație de rezultat precisă, a cărei executare trebuia să fie facilitată, dar nu condiționată de punerea în aplicare a unui program de măsuri progresive (a se vedea Hotărârea din 28 iunie 1977, Patrick, considerentul 10, 11/77, Rec. p. 1199)

14 Pe de altă parte, din Hotărârea din 28 aprilie 1977, Thieffry, considerentul 16 (71/76, Rec. p. 765) rezultă că, în măsura în care dreptul comunitar nu dispune în această privință, obiectivele din tratat și, în special, libertatea de stabilire se pot realiza prin măsuri adoptate de către statele membre care, în temeiul articolului 5 din tratat, sunt obligate să adopte „toate măsurile generale sau speciale necesare pentru a asigura îndeplinirea obligațiilor ce decurg din prezentul tratat sau care rezultă din actele instituțiilor Comunității” și să se abțină de la „orice măsuri care pot pune în pericol realizarea scopurilor prezentului tratat”.

15 În această privință, este necesar să se constate că unele condiții naționale de calificare, chiar aplicate fără discriminare în ceea ce privește cetățenia, pot avea ca efect obstrucționarea exercitării, de către resortisanții celorlalte state membre, a dreptului de stabilire care le este garantat prin articolul 52 din tratat. Acesta ar putea fi cazul dacă normele naționale în cauză ar face abstracție de cunoștințele și calificările deja dobândite de persoana interesată într-un alt stat membru.

16 Prin urmare, unui stat membru sesizat cu privire la o cerere de autorizare de a exercita o profesie la care accesul este condiționat, conform legislației naționale, de deținerea unei diplome sau a unei calificări profesionale, îi revine obligația de a lua în considerare diplomele, certificatele și alte titluri pe care persoana interesată le-a obținut în scopul de a exercita aceeași profesie într-un alt stat membru, făcând o comparație între competențele atestate prin aceste diplome și cunoștințele și calificările solicitate de normele naționale.

17 Această procedură de examinare trebuie să permită autorităților statului membru gazdă să se asigure în mod obiectiv că diploma obținută în străinătate atestă că titularul are cunoștințe și calificări dacă nu identice, cel puțin echivalente celor atestate prin diploma națională. Aprecierea echivalenței diplomei obținute în străinătate trebuie să se facă exclusiv luând în considerare gradul de cunoștințe și calificări pe care această diplomă, ținând seama de natura și de durata studiilor și a formării practice la care face referire diploma, permite să se considere că au fost dobândite de titularul său (a se vedea Hotărârea din 15 octombrie 1987, 222/86, menționată anterior, considerentul 13).

18 În cadrul acestei examinări, un stat membru poate, cu toate acestea, să ia în considerare diferențe obiective referitoare atât la cadrul juridic al profesiei în cauză în statul membru de proveniență, cât și la sfera sa de aplicare. În cazul profesiei de avocat, un stat membru este, prin urmare, îndreptățit să efectueze o examinare comparativă a diplomelor ținând seama de diferențele evidențiate între sistemele juridice naționale în cauză.

19 Dacă această examinare comparativă a diplomelor duce la constatarea faptului că cunoștințele și calificările atestate prin diploma obținută în străinătate corespund celor solicitate prin dispozițiile naționale, statul membru este obligat să admită că această diplomă îndeplinește condițiile impuse de acestea. Dacă, dimpotrivă, comparația nu evidențiază decât o corespondență parțială între aceste cunoștințe și calificări, statul membru gazdă este îndreptățit să solicite ca persoana interesată să demonstreze că a dobândit cunoștințele și calificările care îi lipseau.

20 În această privință, autorităților naționale competente le revine sarcina de a aprecia dacă cunoștințele dobândite în statul membru gazdă în cadrul unui ciclu de studii sau al unei experiențe practice, pot fi luate în calcul în scopul stabilirii deținerii cunoștințelor care lipsesc.

21 Dacă reglementarea din statul membru gazdă solicită efectuarea unui stagiu profesional sau a unei perioade de practică profesională, aceluiași autorități naționale le revine sarcina de

a decide dacă o experiență profesională dobândită fie în statul membru de proveniență, fie în statul membru gazdă poate fi considerată ca îndeplinind, total sau parțial, această cerință.

22 Este necesar să se sublinieze, în cele din urmă, că examinarea corespondenței dintre cunoștințele și calificările atestate de diploma obținută în străinătate și cele solicitate prin legislația statului membru gazdă trebuie să fie efectuată de către autoritățile naționale respectându-se o procedură conformă cu cerințele dreptului comunitar cu privire la protecția eficientă a drepturilor fundamentale conferite de tratat resortisanților comunitari. Prin urmare, orice decizie trebuie să poată face obiectul unei căi de atac care să permită verificarea legalității sale în raport cu dreptul comunitar și că persoana interesată trebuie să poată cunoaște motivele deciziei adoptate în ceea ce o privește (a se vedea Hotărârea din 15 octombrie 1987, 222/86, menționată anterior, considerentul 17).

23 În consecință, este necesar să se răspundă la întrebarea adresată de Bundesgerichtshof că articolul 52 din Tratatul CEE trebuie să fie interpretat în sensul că autoritățile naționale ale unui stat membru, sesizate cu privire la o cerere de autorizare pentru exercitarea profesiei de avocat, introdusă de un resortisant comunitar căruia i s-a permis deja să exercite aceeași profesie în țara sa de origine și care exercită funcțiile de consilier juridic în acest stat membru, sunt obligate să examineze în ce măsură cunoștințele și calificările atestate de diploma obținută de persoana interesată în țara sa de origine corespund celor solicitate de reglementarea statului gazdă; în cazul în care corespondența dintre aceste diplome este doar parțială, autoritățile naționale în cauză sunt îndreptățite să solicite persoanei interesate să dovedească că a dobândit cunoștințele și calificările care îi lipseau.

Cu privire la cheltuielile de judecată

24 Cheltuielile efectuate de către Guvernul Republicii Federale Germania și cel al Republicii Italiene, precum și de către Comisia Comunităților Europene, care au prezentat observații Curții, nu pot face obiectul unei rambursări. Întrucât procedura are, în raport cu părțile din acțiunea principală, un caracter incidental față de procedura din fața instanței naționale, este de competența acestei instanțe să se pronunțe cu privire la cheltuielile de judecată.

Pentru aceste motive,

CURTEA,

pronunțându-se cu privire la întrebarea adresată de către Bundesgerichtshof prin ordonanța din 18 septembrie 1989, hotărăște:

Articolul 52 din Tratatul CEE trebuie să fie interpretat în sensul că autoritățile naționale ale unui stat membru, sesizate cu privire la o cerere de autorizare pentru exercitarea profesiei de avocat, introdusă de un resortisant comunitar căruia i s-a permis deja să exercite aceeași profesie în țara sa de origine și care exercită funcții de consilier juridic în acest stat membru, sunt obligate să examineze în ce măsură cunoștințele și calificările atestate de diploma obținută de persoana interesată în țara sa de origine corespund celor solicitate de reglementarea statului gazdă; în cazul în care corespondența dintre aceste diplome este doar parțială, autoritățile naționale în cauză sunt îndreptățite să solicite persoanei interesate să dovedească că a dobândit cunoștințele și calificările care îi lipseau.

Due
Kakouris

Rodriguez Iglesias
Joliet

Díez de Velasco
Grévisse
Zuleeg

Slynn
Kapteyn

Pronunțată în ședință publică la Luxemburg, 7 mai 1991.

Grefier
J.-G. Giraud

Președinte
O. Due